

Крицун Наталія,
старший науковий співробітник
Лабораторії досліджень з економіки, маркетингу і планування
Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України
м. Київ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БІОЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Останніми роками стрімко зростає увага до біоенергетики, як однієї з важливих складових стратегії сталого розвитку.

Біоенергетика – це галузь енергетики, що як енергоресурс, використовує органічні речовини рослинного або тваринного походження (біомасу), котрі мають енергетичну цінність і можуть бути використані як паливо[1].

Як стверджує Бабина О.М., «освоєння та використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, зокрема енергії біомаси, в Україні слід розглядати як надзвичайно важливу умову для сталого розвитку економіки, сільського господарства та країни у цілому, а також як важливий чинник підвищення рівня енергетичної безпеки та зниження антропогенного впливу енергетики на довкілля.»[1, с.13].

Біомаса є екологічною і економічно вигідною альтернативою викопним джерелам енергії. При цьому виробництво біоенергетичної сировини створює додаткові можливості для розвитку аграрного сектора економіки. За різними джерелами [2,3,4] біоенергетичний потенціал України оцінюють від 27 до 37 млн. т у. п./рік, при тому, що кінцеве споживання енергії у 2017 році склало 71,55 млн. т у. п./рік, тобто біомасою можна замінити 37-51% обсягів споживання енергії. Очевидно, що такі розрахунки є надто оптимістичними, адже згідно енергетичного балансу України [5] станом на кінець 2017 року частка біопалива і відходів у загальному обсязі споживання склала лише 3,7%,

хоча ще у 2013 році цей показник був ще нижчий – 1,6% [6]. У той же час, відповідно Національного плану дій з відновлювальної енергетики «передбачається збільшення частки відновлюваних джерел енергії у загальному балансі встановлених потужностей до рівня близько 20 відсотків до 2020 року»[7]. Окрім того, у 2020 році біоенергетика має заміщати 7,3 млрд м³/рік. Проте з такими темпами наздогнати цей «потяг» буде дуже важко. У 2016 році, згідно з даними Нацплану, біоенергетика мала вийти на рівень 4,25 млрд м³газу, а в 2017 році – 4,99 млрд м³. Фактично ж ми маємо у 2016 році лише 3,5 млрд м³. При цьому, у 2018 році сектор мав досягти 5,7 млрд м³заміщення газу на рік. Натомість за нинішніх показників, за інформацією Біоенергетичної асоціації України, у 2020 році Україна зможе заміщати біомасою не більше 4,4 млрд м³природного газу[8].

Розглянемо детальніше ті фактори, які гальмують виконання Національного плану дій з відновлюваної енергетики і розвиток біоенергетики в Україні загалом.

Так, Харчук Л.В. вказує на те, що існує певна регіональна асиметрія щодо володіння енергетичними обсягами біомаси, які в свою чергу залежать від географічних особливостей розташування та результатів господарської діяльності території [9, с. 75]. В результаті на певних територіях виникає надлишок біомаси, а на інших – її дефіцит, що в свою чергу створює потребу у транспортуванні сировини, або виробленої енергії і, відповідно, виникнення додаткових витрат у покупців, а також кінцевих споживачів.

О. П. Радченко та О. І. Шавалюк наголошують на тому, що інтенсивний розвиток біоенергетики – галузі, яка тісно пов'язана із сільськогосподарським виробництвом, зумовлює кардинальний перегляд країнами-експортерами структури посівних площ в бік «паливних» культур [10]. Очевидно, що за таких обставин, біоенергетика становить пряму загрозу продовольчій безпеці країни. Так, згідно імплементованої в Україні Директиви 2009/28/ЄС, виробництво моторних біопалив та біорідин має бути сталим, тобто забезпечення біоенергетичною сировиною (біомасою) не має створювати конкуренції у

вирощуванні продовольчих культур. Окрім того, порушення вимог сталості при вирощуванні біоенергетичних культур не дає можливість виробникам отримувати фінансову підтримку і тим, самим підвищувати економічну ефективність біоенергетики.

Колектив авторів на чолі з О. Дячуком відмічає, що знижує економічну привабливість інвестування і біоенергетику інтенсивне зростання собівартості виробництва продукції протягом перших років інвестування у порівнянні з подальшими періодами, коли зростання витрат на заходи з енергоефективності, енергозбереження, заміщення енергоресурсів та розвитку відновлюваних джерел енергії перекриваються за рахунок економії споживання[11].

Можемо виділити ще ряд інших факторів, які перешкоджають розвитку вітчизняного біоенергетичного сектору: недостатній рівень техніко-технологічного оснащення для швидкого переходу на споживання біопалива; недосконала нормативно-правова база, яка регулює ринок біоенергетичних ресурсів; економічно вартісне виробництво біомаси та біопалива; висока ризиковість виробництва через залежність сільськогосподарської діяльності від погодних умов; проблеми з прогнозуванням майбутніх результатів; низький рівень інвестиційної привабливості; невелика кількість біоенергетичних пілотних проектів, які вже мають результати своєї діяльності; бюрократичні перепони на шляху до сертифікації, оформлення патентів суб'єктами біоенергетичного ринку; динамічність і нестабільність ринкової кон'юнктури.

Кожна із зазначених проблем потребує окремого розгляду, аналізу і визначення шляхів її вирішення.

Справедливо відмітити, що досвід зарубіжних країн доводить, що розвиток біоенергетики є не лише доцільним з точки зору сталості, але й економічно вигідним. Тому, перераховані негативні чинники можуть бути подолані за умови наявності політичної волі з боку державних органів влади, економічної зацікавленості виробників біомаси і споживачів біопалива, а також соціальної готовності і екологічної відповідальності з боку суспільства.

Визначення стратегії розвитку біоенергетики та розробка конкретних кроків є надважливими завданнями і потребують додаткових досліджень. Ми ж хочемо означити перспективи використання біоенергетичного потенціалу аграрного сектору та його роль у стимулюванні низьковуглецевого економічного розвитку.

Так, в окремих наукових джерелах зазначено, що регіони з високим потенціалом виробництва біомаси можуть забезпечити не лише власні потреби в енергоресурсах, а й бути донорами постачальниками біоенергетичних джерел енергії для промислових регіонів. Окрім того, розширення використання біоенергетичного потенціалу не лише збільшує діапазон джерел енергії, а й створює перспективи для інноваційного напрямку розвитку сільського та лісового господарств[9, с.76].

Погріщук Б.В. наголошує на тому, що «прогресивним напрямом використання біоресурсного потенціалу є ресурсозбереження, що забезпечує раціональне використання природних ресурсів й підвищення ефективності виробництва за умови мінімізації кількості використаної природної сировини, основних й допоміжних матеріалів» [12, с.].

Важливо також відмітити перспективи використання біоенергетичного потенціалу в еколого-соціальному аспекті. Так, спорудження біогазових установок дозволяє переробляти відходи птахофабрик та інших тваринницьких ферм, спиртових заводів, що сприяє покращенню екологічного стану довкілля. Використання високотемпературного піролізного методу переробки біосировини та інших відходів дозволяє розщеплювати надскладні сполуки без викидів вуглецю та інших отруйних речовин у навколишнє середовище. Створення додаткових робочих місць за рахунок реалізації біоенергетичних проектів покращує не лише екологічний, а й соціальний рівень населення територій, на яких вони здійснені.

Отже, Україна має значний біоенергетичний потенціал аграрного сектору економіки, який за оцінками аналітиків коливається в межах 27-37 млн т. ум.п./рік. У той же час розвиток вітчизняної біоенергетики не позбавлений ряду

проблем, які неможливо подолати без узгоджених, синхронних і цілеспрямованих дій з боку державних органів влади, суб'єктів біоенергетичного ринку, а також суспільства. Для того, щоб зацікавити усі сторони, слід чітко усвідомлювати реальність тих перспектив, які можуть бути досягнені за рахунок реалізації біоенергетичного потенціалу в економічному, екологічному і соціальному аспектах.

Список використаних джерел

1. Бабина О.М. Перспективи вирощування енергетичних культур як чинник впливу на розвиток економіки, біоенергетики та аграрного сектору України [Електронний ресурс] / О.М. Бабина // Причорноморські економічні студії. Секція: Економіка та управління національним господарством. – 2018. – Вип. 31. – С. 14-17. Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2018/31_2018/4.pdf.
2. Пилипенко Т.В. Біоенергетичний потенціал аграрного сектора як передумова сталого розвитку України [Електронний ресурс]/ Т.В. Пилипенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2014. – Вип. 2 (78). – С. 51-56. – Режим доступу: <https://visnyk.mnau.edu.ua/statti/2014/n78v2r2014pylypenko.pdf>.
3. Потенціал [Електронний ресурс] / Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України. — Режим доступу : <http://saee.gov.ua/uk/activity/vidnovlyuvana-enerhetyka/potentsial>.
4. Перспективи розвитку біоенергетики як інструменту заміщення природного газу в Україні [Електронний ресурс] / [Г. Г. Гелетуха, Т. А. Желєзна, В. Г. Крамар та ін.] // Аналітична записка БАУ № 12. – 2015. – Режим доступу : <http://uabio.org/activity/uabio-analytics/2473-uabio-position-paper-12>.
5. Енергетичний баланс України за 2017 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України / Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/energ/en_bal/Bal_2017_u.xls.
6. Енергетичний баланс України за 2013 рік [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України / Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/energ/en_bal/Bal_2013_u.zip.

7. Про Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.10.2014 р. № 902-р [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-p>.

8. «Зелений» резерв – річні підсумки альтернативної енергетики в АПК та плани на 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://bioenergy.in.ua/uk/news/novini-bionergetiki/zelenii-rezerv-richni-pidsumki-alternativnoyi-energetiki-v-apk-ta-plani-na-2018>.

9. Харчук Л.В. Розвиток біоенергетичного сектору як ключовий фактор досягнення енергетичної безпеки в Україні [Електронний ресурс]. Агросвіт. Дніпропетровськ. 2015. №22. С. 73-76. Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/22_2015/15.pdf.

10. Радченко О.П. Перспективи та проблеми розвитку аграрного сектору економіки України в умовах інтеграції з ЄС [Електронний ресурс]/ О.П. Радченко, О.І. Шавалюк // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. – 2017. – Том. 16., вип.3. – С. 213-221. – Режим доступу: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/123718/118325>.

11. Дячук О. Перехід України на відновлювану енергетику до 2050 року [Електронний ресурс] / О. Дячук, М. Чепелев, Р. Подолець, Г. Трипольська та ін. / Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України. – 2017. – Режим доступу: <https://ua.boell.org/uk/2017/10/24/perehid-ukrayini-na-vidnovlyuvanenergetiku-do-2050-r>.

12. Погрішук Б.В. Біоресурсні передумови ефективного розвитку аграрного сектора економік [Електронний ресурс]. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2015. № 5. С. 44-53. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2015_5_7